humanitas

UNI 1958 DERTIENDE JAARGANG NO. 3

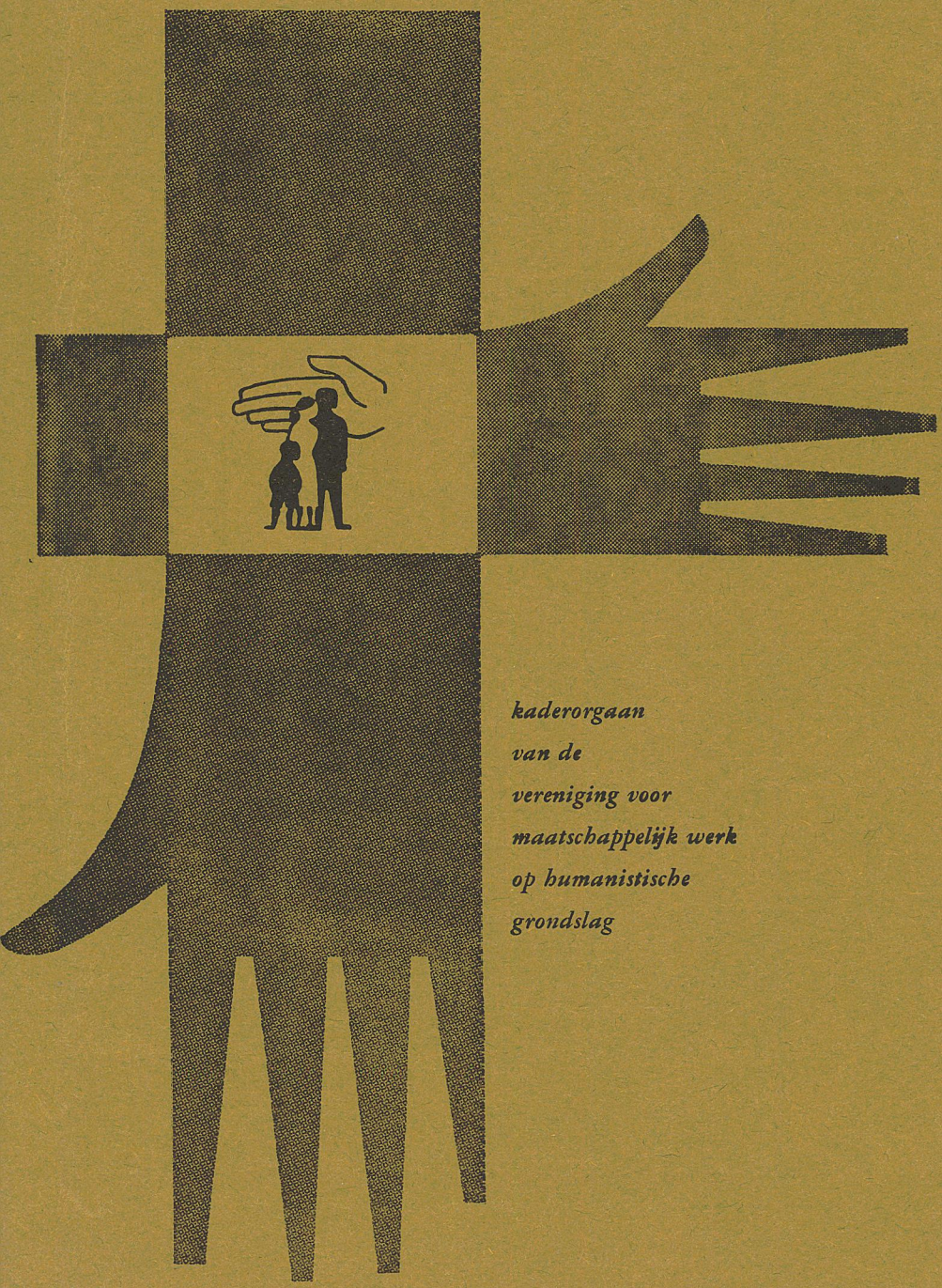

kaderorgaan
van de
vereniging voor
maatschappelijk werk
op humanistische
grondslag

CENTRAAL BUREAU 'HUMANITAS' J. W. BROUWERSSTRAAT 16 AMSTERDAM

REDACTIE: MEJ. M. DIJKSTRA, *hoofdredactrice*
Sectie Bejaardenzorg: N. F. A. de Graan
Sectie Gezinsverzorging: Mevr. H. J. Roes
Sectie Kinderbescherming: C. Uitenbogaard, Mevr. A. M. Ploeger—Schaapman, *dra. soc. psych.*
Ontwikkelingsgebieden: mej. L. Hymans
Sectie Reclassering: P. E. Hutte
Redactiesecretaris: H. van Schaaik

MEDEWERKERS: J. Boetje, P. Faber, mr. R. Friedman—v. d. Heide, dr. F. Grewel, mej. mr. dr. Joh. Hudig, dr. J. P. van Praag, Ph. H. van Praag, prof. dr. G. Th. Kempe, D. Q. R. Mulock Houwer, H. Ploeg jr., mej. mr. P. G. Prins, prof. dr. A. Querido, mr. B. v. d. Waerden, M. de Vries e.a.

DAGELIJKS BESTUUR: Mr. dr. J. in 't Veld, voorzitter
Mr. B. v. d. Waerden, vice-voorzitter
M. Dijkstra, secretaresse
Dr. L. I. de Winter, penningmeester
C. M. Swiebel
J. Landman, G. Rietveld erelid P. C. Faber

CENTRAAL BUREAU J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam
Telefoon: K. 20 - 721044
Mej. M. Dijkstra, directrice
Spreekuur: dinsdag van 11—12 uur

INHOUDSOPGAVE

61 Drs. L. Turksma: Het strafprobleem (II).

66 Mens en bedrijf in de nieuwe wereld (boekbespreking).

67 Cultureel werk voor en door bejaarden door L. Dijkers, N. F. A. de Graan en mevr. S. Timmermans-Boon.

73 Verslag van de besturenconferentie van de gezinsverzorging op 22 maart 1958.

78 N. Sluiter-Damsté: Een onderzoek (boekbespreking).

81 J. G. van de Spek: Logboek van een reclasseringsambtenaar (II).

83 Earl R. Carlson: Zo ben ik geboren boekbespreking.

84 Verschenen boeken door Ph. H. Fiedeldij Dop, kinderarts.

Omslag en lay-out: Frans Bartels

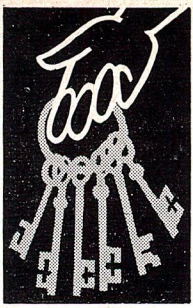

HET STRAFPROBLEEM (II)

Na het inleidend artikel van de heer dr. F. J. Tolsma, volgt nu in de 'strafserie' het artikel van de hand van de heer drs. L. Turksma, socioloog en pedagoog, over de betekenis van de straf in een bepaalde situatie, namelijk de opvoedingssituatie bij uitstek: het gezin.
Zovelen worden geconfronteerd met vragen omtrent wezen en doel van de straf, in het bijzonder in het gezin, dat wij het bijzonder op prijs stellen dat de heer Turksma bereid was zijn visie over deze en ermee samenhangende vragen in ons kaderorgaan weer te geven, te meer daar het sociologische én het pedagogische aspect door hem naar voren worden gebracht.
Abusievelijk is in de introductie boven het eerste artikel in deze serie de naam van een der medewerkers niet opgenomen, namelijk die van de heer C. J. F. van Veen, docent aan het centraal opleidingsinstituut voor het gevangeniswezen, door wie zal worden geschreven over de betekenis van de straf voor de volwassene. Wij bieden u wel onze excuses aan voor deze omissie.

de straf in het gezin

de plaats van de straf in de opvoeding

Men kan de straf in het gezin onder verscheidene aspecten bezien. Wanneer men haar zuiver zakelijk zonder verdere consequenties beschouwt, is het in principe slechts een ordemaatregel, noodzakelijk om de orde in het gezin te handhaven. In de praktijk zal men echter de straf veelal willen rekenen tot de middelen ter opvoeding van de kinderen. Aan deze opvatting kleven echter vele gevaren. Maar al te snel zal de straf, die daartoe zeer geëigend is, zich opwerken tot het voornaamste middel. Dit

beïnvloedt wederom de opvoeding als geheel, welke in zulk een geval — en in de praktijk is dit geen uitzondering — snel tot een aequivalent wordt van het bestrijden van ongehoorzaamheid. De straf wordt dan een noodzakelijk kwaad genoemd, waarbij men in sommige gevallen de ouders niet van een zekere huichelachtigheid zal kunnen vrijpleiten, waar juist, zoals gezegd, geen opvoedingsmiddel gemakkelijker toe te passen valt dan juist de straf.
Het is duidelijk, dat we tegen deze laatste opvatting stelling willen nemen. De opvoeding kent velerlei middelen, van welke een aantal andere, zoals het 'zelf een voorbeeld zijn,' weliswaar veel moeilijker toe te passen zijn, doch aan de andere kant veel positievere resultaten kunnen opleveren. Die positieve middelen kan men wellicht het best samenvatten in de in de Verenigde Staten veel gebruikte — en onvertaalbare — term 'productive love'. In dit geheel kan men de straf wellicht tot het best terugbrengen tot de functie van ordemaatregel. Het is immers zeer wel mogelijk, de methodiek van het straffen zodanig in te richten, dat daarvan een opvoedende werking uitgaat.
Het voorgaande is voornamelijk neergeschreven ten einde aan te tonen, dat het gehele probleem van de straf in het gezin onlosmakelijk is verbonden met de opvattingen welke men omtrent de opvoeding in haar meest uitgebreide betekenis huldigt. Deze opvattingen wederom impliceren mét het opvoedingsdoel een anthropologie van het kind, de wijze waarop men het kind ziet, het beeld dat men er zich van vormt. Het is hier niet de plaats, hier ten principale op in te gaan; met het oog op de plaats van de straf in het gezin dient het probleem echter wel een moment aangesneden te worden.

Ik geloof dat de praktijk van de opvoeding in het buitenkerkelijk gezin niet principieel van die in het confessionele gezin zal verschillen, zodat er ook geen principieel humanistische visie op de straf in het gezin te geven zal zijn. Uiteraard verschilt de anthropologische opvatting van het kind; ook zullen de extremen uiteenliggen. Doch de opvoedingspraktijk van dag tot dag zal vermoedelijk slechts accentverschillen met zich mede brengen. De eisen, welke het christelijk geloof ook aan doen en leren van jonge kinderen kan stellen, b.v. met het oog op catechismus en kerkdienst, plaatsen deze kinderen vermoedelijk vaker voor onbegrepen zaken dan waarmede het kind in het humanistische gezin te maken zal krijgen en leveren evenzovele mogelijkheden tot orde-overtredingen op. Men dient het onderscheid echter niet te sterk te zien; ten slotte oefent b.v. slechts in de extreme vormen van het Calvinisme de leer der inhaerente zondigheid van de onverloste mens en dus van het kind invloed op de opvoeding en dus ook op de strafoefening uit. In het humanistische gezin zal — doch ook dit is ideaal gesteld — op de entelechie van het kind, het mogelijk maken van de optimale ontplooiing der mogelijkheden misschien iets sterker het accent vallen.
Belangrijker dan dit alles is echter vermoedelijk het feit, dat het gemiddelde buitenkerkelijke gezin een kleiner aantal kinderen telt.

het sociale aspect

Met de laatste opmerking zijn we reeds het terrein van het sociale aspect binnengetreden. De structuur van het gezin, een steeds veranderend gegeven oefent uiteraard op vele factoren der straf haar invloed uit. Het is in dit verband belangrijk de westerse cultuurgeschiedenis na te gaan.
Daar is het echter vaak gemakkelijker een overzicht te krijgen van de ideeën welke

vooraanstaande personen hebben gehad, dan te vinden, hoe deze in de praktijk hebben doorgewerkt. Zo werden reeds in de oudheid stemmen vernomen die zich tegen het slaan van kinderen verzetten, zo o.m. Plutarchus en Quintilianus. Waren het toen nog eenzame figuren, de gang van onze beschaving is wel een zodanige geweest, dat het individuele geweldplegen steeds meer op de rekening van het ontoelaatbare is geplaatst, hoezeer zich ook sommige groepen lang daaraan hebben onttrokken (duels!). Van de kloosters uit vroegere tijden worden straffen zonder oorzaak vermeld, alleen ten doel hebbende het ideaal van deemoed beter te benaderen. In de nieuwere tijd pleitten Comenius, Rousseau en later zelfs nog Spencer voor de zgn. 'natuurlijke' straf: het zelf de gevolgen dragen van de daad, iets waarvan de risico's naar beide kanten thans wel sterk worden gevoeld. Daarnaast werkte op de ideeën over de straf ook door het ethisch optimisme: Locke (werken op het eergevoel) en het intellectualisme, het doen inzien van het verkeerde, dan is het voorbij; beide opvattingen waaraan de beperkte geldigheid thans wel algemeen is doorgedrongen.
Welke elementen werken heden ten dage nog door op de strafpleging in het gezin? Men kan er vele noemen: het kleiner worden van het gezin, zowel door een kleiner kindertal als door de minder nauwe banden met de verdere familie, o.m. zich uitend in het minder aanwezig zijn van grootouders in hetzelfde huis. Een ander element dat invloed uitoefent, wordt gevormd door het later volwassen worden van de kinderen, met name de discrepantie die steeds groter wordt tussen de lichamelijke en geestelijke volwassenheid. Verder zijn de rollen van de vaders en de moeders in de autoriteit veranderd. Die van de vader is relatief afgenomen, mede door de vele afwezigheid, die van de moeder toegenomen, mede door haar algemene geestelijke emancipatie binnen het huwelijk. Daarnaast is de functie van de moederlijke dienstbode vrijwel verdwenen.
Al deze punten oefenen hun invloed uit, juist ook omdat de ideeën in de maatschappij en ook van de ouders door vergelijking met de eigen jeugd hier blijven achterstaan bij de werkelijke ontwikkeling. De straf komt b.v. soms voort uit een verveeld rondhangen van de kinderen, die vroeger in meerdere mate elkaar bezig konden houden en zo niet elkaar opvoedden, dan toch wel elkaar afstraften. Grootouders komen nu nog slechts op bezoek en zijn door het mindere contact eerder geneigd tot verwennen dan door opvoedend straffen zich geldend te maken. Het probleem van de bestraffing van de puber wordt steeds nijpender, omdat deze zich juist meer volwassen wil voordoen, naar mate hij het minder wordt. De harde straffen door de vader nemen relatief af, hoewel hij door veel afwezigheid vaak tot een anonyme autoriteit kan uitgroeien bij dreigement van de moeder. Door afwezigheid van de dienstbodes ten slotte komen ook de kleinere vergrijpen bij de ouders terecht. De bijzondere situatie van de straffende stiefvader of- moeder komt tengevolge van het stijgende aantal echtscheidingen ook veelvuldiger voor.

wezen en doel der straf in het gezin

De wezenlijke elementen van de straf in het gezin kan men zien gelegen in de conflictopheffing en de plaatsing in een uitzonderingspositie. Het kind heeft zich niet aan de regels van het gezin gehouden. Tengevolge daarvan wordt het **tijdelijk** als een afvallige beoordeeld en verliest – wederom tijdelijk – de steun van de groep, waaraan het het sterkst is gebonden. Deze zinsneden, welke een stelling nemen inhouden mede gebaseerd op wat vooraf ging, brengen met zich mede, dat we in de kinderstraf niet de morele veroordeling gelegd willen zien. Deze immers zou het kind als zodanig

veroordelen en niet de strafwaardige daad. Zo het bij volwassenen al zeer de vraag is, of we de persoon mogen veroordelen – hetgeen een ontkennen van mogelijkheden tot verbetering inhoudt —, bij het kind dat qualitate qua in ontwikkeling is naar de verantwoordelijkheid toe, zou dit manifest onjuist zijn.
Het voorgaande wil niet zeggen, dat we de straf willen zien als middel tot karakterverandering, i.c. dus — verbetering. De karaktervorming is weer meer van de algehele houding der ouders — ook in eigen gedrag – afhankelijk, hoewel uiteraard bijkomende omstandigheden als een eerlijke en manifeste tijdelijke mindere genegenheid der ouders bij het straffen zijn werking niet zal missen. Doch een gespeelde houding in dezen, b.v. als het om een vergrijp tegen de conventie gaat, of een huichelachtige en zo noodzakelijk inconsequente houding ('Je doet er vader en moeder zulk een verdriet mee') missen uiteraard iedere karaktervormende invloed.
Hebben we hiermede de verbetering als doel van de kinderstraf besproken en noemden we eerder al de beveiliging van de orde in het gezin, dan blijven ons twee doelstellingen welke bij de strafpleging ook vaak zijn genoemd: afschrikking en vergelding. Afschrikking is eigenlijk niets anders dan de keerzijde van de beveiliging van de orde, welke naar het kind is gekeerd. Respect voor de orde, we zeiden het reeds enige malen, kan nooit alleen uit de straf voortkomen, net zomin als een volwassene een volwaardig staatsburger kan zijn die alleen misdrijven nalaat uit vrees voor de straf. Het resultaat zou dan zijn dat men de daden bleef begaan, doch zoveel mogelijk zou zorgen niet ontdekt te worden. We komen hierop bij de bespreking van de invloed van de straf op het kind nog terug.
Over de zin der vergelding (prof. Leo Polak!) is uiteraard filosofisch (ethisch) veel te zeggen. Veel daarvan is natuurlijk niet van toepassing op de straf in het gezin, waar de bestraften hier onvolwassenen zijn. De – vaak vrijwel onoplosbare – kernvraag is hier: wist het kind dat het fout was, of niet? De ontwikkelingspsychologie heeft ons wel geleerd, hier voorzichtig mee te zijn. Daarnaast komt weer de kwestie van het nabootsen van het ouderlijk gedrag. Echter aan de andere kant hoort het spreekwoord 'tout comprendre, c'est tout pardonner' tot de meest dubbelzinnige. Immers, het 'pardonner' kan men zich heel goed indenken als een houding na de uitboeting. Ook kan men het interpreteren – zoals we reeds eerder deden – als een vrijuit laten gaan van het kind als zodanig, terwijl de daad bestraft wordt.
Het is duidelijk, dat in het algemeen de straf zo moet zijn, dat de opvoedeling haar verwerken kan. Dit vereist een dergelijke kennis van ontwikkelingspsychologie, dat men geen ouder verwijten kan, haar niet te bezitten. Misslagen zijn hier onvermijdelijk. Naarmate de kinderen bewuster gaan leven, staan ze in de praktijk vaak onbegrijpender tegenover de straf en moet de ouder de beëindiging van de conflictsituatie aangeven. Vooral in de zgn. vlegeljaren (de prepuberteit) is dit sterk het geval. Van de puber, die immers zelf al een volwassen persoon wenst te zijn, kan men meer begrip eisen, doch hier stuiten we weer op het reeds eerder vermelde sociale probleem van de voortdurend langer wordende onvolwassenheid.
Met het aansnijden van deze psychologische aspecten hebben we de grens van deze paragraaf met de volgende reeds overschreden.

kind en ouder in de strafsituatie

Een ieder weet, dat het 'teveel' nooit goed is. De grote moeilijkheid is altijd, te weten, waar het 'te' begint. Het kind is nog in veel onzeker en deze onzekerheid kan versterkt worden tot in het neurotische toe, wanneer het kind of wel te streng of wel te

weinig streng behandeld wordt. In het eerste geval worden de kinderen moedeloos (het is toch nooit goed) en gaan twijfelen aan de liefde van ouders, de voornaamste stut waarop hun ontwikkeling rust. Op zijn best ontwikkelt zich dan een houding van voortdurend berouw. Het berouw wordt vaak nog positief beoordeeld; waarschijnlijk spelen hier ontwikkelingen in de christelijke ethiek mede een rol. Het wil ons echter voorkomen, dat berouw zonder iets erbij verlammend werkt. Er moet een mogelijkheid tot positieve prestaties worden geboden. Anders leidt het tot een innerlijk verwerpen van zich zelf of tot slaafsheid, die daaraan verwant is. Het neurotische stoelt dan vaak op psychisch diepe angst.
Een ander reeds eerder aangeduid gevolg van te grote strengheid, veelal een gevolg van afschrikking als strafdoelstelling is de vlucht in wat pedagogen wel genoemd hebben het 'Doppelleben', een op zijn gunstigst onuitgesproken oneerlijkheid tegenover zich en de buitenwereld, en naar buiten zich anders uiten dan innerlijk aanvoelen mee zou brengen. Verdergaand leidt dit tot een huichelachtige instelling en voor de latere volwassenheid tot een in feite amorele karakterstructuur, welke de slechte daden alleen nalaat uit vrees voor de gevolgen van het ontdekt worden. Te streng strafbeleid heeft dus in het algemeen het gevolg, de eigenwaarde van het kind aan te tasten, iets dat juist de humanist — maar wederom hij niet alleen — tot alle prijs bewaren wil. De verlamming door berouwvolle deemoed is, we herhalen het, juist hetgeen te vermijden is.
Aan de andere kant brengen de ervaringen tot nu toe opgedaan in deze eeuw, welke van het kind zou zijn, ons ertoe, toch ook te waarschuwen tegen een teveel toestaan. Het democratische gezin, waarin de kinderen op voet van gelijkheid moesten worden behandeld, een ideaal dat vooral, doch niet alleen, in de Verenigde Staten tot uitdrukking kwam, heeft ten zeerste de ontwikkelingspsychologische gegevenheden verwaarloosd. Het kind blijkt het eenvoudig niet aan te kunnen. Dit niet kunnen verwerken geeft vrijwel dezelfde gevolgen van onzekerheid als de eerder genoemde te grote strengheid. Achteraf is dit ook wel te begrijpen: in geen van beide gevallen leert het kind grenzen kennen. Veel van het leren van het kind op allerlei gebied, is het leren van de regels van de wereld der volwassenen. Merkwaardigerwijze zijn het ook juist weer de Amerikanen, die op deze 'socialization van het kind sterk de nadruk hebben gelegd. Bij een te weinig straffen wordt op het morele terrein deze les eenvoudigweg onthouden en dit voelt het kind. Dit te meer, daar het kind zelf ergens met deze problematiek vecht en zich zelf vaak strafwaardig acht.

De strafsituatie is er een welke zich afspeelt op het terrein tussen ouders en kinderen. De wijze waarop de ouders zich a.h.w. op dit terrein opstellen is van grote invloed op de straf. Het gaat hier niet alleen om het karakter en het leven van de ouders zelf. Moeilijkheden in de arbeid en in de huwelijksverhouding kunnen zich uiten in het straffen in drift. Ook kan in het grote gezin de drukte van de huismoeder nopen tot een vaak overhaast ingrijpen op harde wijze (pantoffel en mattenklopper).
Hoe staan de ouders echter tegenover hun kinderen? Er zijn er, die van hun kinderen verwachten dat ze alle fouten zullen vermijden, die zij hun zelf bij voortduring demonstreren. Er zijn er ook, die het gebrek aan prestige dat ze in de buitenwereld en tegenover zich zelf genieten afreageren in de zo gemakkelijk te winnen strijd om de macht in het gezin. Een extreme psychologische opvatting (Reiwald) zegt immers in het algemeen, dat de maatschappij de misdadigers bestraft uit compensatie van het eigen schuldgevoel.
In zulk een situatie bloeit de inconsequente en funeste 'opvoeding' welke voortdurend zwenkt tussen woede en apeliefde.

methodiek van de straf

Komen we ten slotte tot de manier van straffen. Het is duidelijk, dat, waar de voorgaande paragrafen al vaak voor- en nadelen moesten afwegen, dat in dit resulterende stuk geen receptmatige techniek kan worden aangegeven. Ouders verschillen en ook de kinderen; de strafsituatie is oneindig gevarieerd. Enkele korte opmerkingen hebben vermoedelijk wel een algemene geldigheid.

De straf is onvermijdelijk in het gezin. Enkele negentiende-eeuwse optimisten mogen gemeend hebben, dat men de strafbare situatie onmogelijk kan maken, dit zal in de geregelde gang van zaken in een gezin slechts zelden het geval kunnen zijn en het totaal aantal keren, dat gestraft zal moeten worden, zal er niet noemenswaard door verminderd worden.

De straf moet positief gericht zijn. Het kind moet er handelingen door kunnen verrichten, welke eventueel opbouwend voor het karakter kunnen zijn. Dit brengt al met zich mede, dat physiek of moreel lijden niet de inhoud van deze straf kunnen vormen. Enig nut hebben deze immers niet, zoals we reeds bij onze opmerkingen over afschrikking en berouw mochten vermelden. De straf moet er echter ook werkelijk zijn, zagen we, anders wordt het kind onzeker. Dreiging met straf is niet voldoende. Laat de straf dan zakelijk wezen, snel en efficiënt, dus ook niet uitgesteld. Geen lange redenaties, welke immers in pedagogicis, zeker voor de puberteit, niets uithalen, en de situatie voor het kind zeker niet begrijpelijker maken. Geef het kind de kans de daad zelf goed te maken, door het een zinvolle aan de daad verwante opdracht te geven. Zo wordt dan de daad bestraft, en niet het kind. Dit is, waar iedere beschouwing van de straf in het gezin ten slotte op neer komt. L. TURKSMA

---

mens en bedrijf in de nieuwe wereld

Het personeelsbeleid en het maatschappelijk werk in ons land hebben — vooral sedert de jongste wereldoorlog — belangrijke impulsen ontvangen van Amerikaanse onderzoekingen omtrent de betrekkingen tussen mensen in hun levens- en arbeidssituatie en van nieuwe benaderingswijzen die het bedrijfsleven en het maatschappelijk werk in Amerika in de praktijk hebben ontwikkeld. De verschillen tussen de Verenigde Staten en Nederland zijn echter groot. De uitgestrektheid, de bevolkingssamenstelling, de economische en politieke structuur en de sociale en culturele patronen: het zijn evenzovele factoren die men bij een vergelijking in aanmerking moet nemen.

Ten einde te bestuderen van welke aard en invloed deze verschillen zijn, maakte een tweede Nederlands studieteam op het terrein van menselijke betrekkingen eind 1954 een zesweekse studiereis door Amerika. Een studie van 'de mens in de industrie in zijn relaties zowel binnen als buiten het bedrijf' was gewenst, omdat men ervan uitging dat een kritische herwaardering van vele resultaten van Amerikaanse research en van de daarop gebaseerde methoden nodig zou zijn vóór het Nederlandse bedrijfsleven hiervan met vrucht gebruik kon maken.

De studiegroep heeft zijn ervaringen en conclusies neergelegd in een belangwekkend rapport dat dezer dagen bij de COP is verschenen onder de titel 'HOE MORGEN HIER? — Mens en bedrijf in de nieuwe wereld'. *) In het eerste deel van het verslag wordt een beschrijving gegeven van een aantal aspecten van de maatschappelijke situatie buiten het bedrijf. Het tweede gedeelte is gewijd aan de situatie binnen het bedrijf.

In het rapport wordt uitvoerig ingegaan op: Amerikaanse achtergronden met het oog op de ontwikkeling der 'human relations in industry'; de community; het gezin; sociale voorzieningen in de USA; sociale planning in de USA; de kerken en de 'human relations'; de Amerikaanse vakbeweging en de 'human relations'; bijdrage der universiteiten; de situatie binnen het bedrijf; communicatie; training; personnel counseling.

*) De prijs van het rapport bedraagt *f* 7,— per exemplaar.

Namen der deelnemers aan deze reis vindt u vermeld op blz. 82.

ZORG VOOR DE OUDERE MENS

cultureel werk voor en door bejaarden

de droge theorie

De arbeid, de zorg voor het dagelijks bestaan, is door de eeuwen heen een belangrijke bezigheid geweest, die aan het leven van de mens zin en inhoud heeft gegeven. Toch heeft de mens daarbij alleen geen bevrediging gevonden en zowel in de arbeid als daarbuiten gestreefd naar vormgeving en schoonheid. De oudste uitingen van kunst, die wij gevonden hebben, getuigen daar reeds van.
Ook buiten de arbeid om heeft de mens gestreefd naar zingeving aan het bestaan en het is op dit gebied dat wij doelen, wanneer wij spreken van cultureel werk. Het gaat hier om scheppende bezigheid van de mens in zijn vrije tijd, buiten de arbeid en de alledaagse vrijetijdsbesteding om. Gedacht wordt hierbij aan uitingen van kunst, zoals toneel, zang, dans en muziek, aan wetenschappelijke interesse, maar ook aan ogenschijnlijk minder verheven activiteiten, zoals het ontplooien van liefhebberijen en hobby's, verzamelen, knutselen, lezen, enz., al of niet in groepsverband verricht.
Het voordeel van onze tijd is, dat de mens, ook de brede massa, de beschikking gekregen heeft over veel meer vrije uren. Het probleem van de vrijetijdsbesteding is een modern verschijnsel. De westerse mens is door de moderne produktiemethoden niet meer genoodzaakt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat met de zorg voor zijn bestaan bezig te zijn en ook de groepen met lagere inkomens zijn hiervan gaan profiteren.
Daartegenover staat, dat de moderne hoog gerationaliseerde arbeid, vooral voor de lagere beroepen, veelal monotoon, zonder verantwoordelijkheid en daardoor geestdodend is geworden, hetgeen zijn invloed heeft gehad op de vorming van de persoonlijkheid. De moderne mens weet veelal van zijn verworven vrije tijd niet veel, of beter gezegd, nóg niet veel te maken. Hij moet in de nieuwe situatie zijn weg nog vinden en het zal een taak van opvoeding en voorlichting zijn hierin verandering te brengen.
Daarbij komt dat de zorg voor het levensonderhoud – en voor sommigen de jacht naar geld en rijkdom, – doel in zich zelf is geworden. De arbeid is daardoor bij velen de enige zinvervulling van het bestaan gebleven en de interesses, buiten deze sfeer om, hebben zich niet kunnen ontplooien. Bij het neerleggen van de arbeid op de pensioenleeftijd staat men dan met lege handen en ernstige moeilijkheden kunnen het gevolg zijn. De oudere generatie van tegenwoordig, en speciaal de minderbedeelden, hebben een jeugd doorgemaakt van lange arbeidsdagen, met weinig of geen onderwijs, een leven van zwoegen voor het dagelijks brood, dat de gehele aandacht en energie opeiste. Zij trokken op jeugdige leeftijd de fabriek in om mee te helpen de kost voor het gezin te verdienen.

Het hoeft ons niet te verbazen, dat de mensen uit deze generatie vaak weinig in staat zijn andere interesses te tonen dan het kaartspel in de sociëteiten.
Vooral niet als men let op de psychologische betekenis van het kaartspel, het beleven van het samenzijn met anderen, de gezelligheid, het van zich afzetten van de innerlijke eenzaamheid voor een ogenblik, de bevrediging van behoeften aan macht en gelding, waartoe het kaartspel de gelegenheid geeft, zonder dat het hoge eisen stelt aan de persoonlijkheid. Vandaar dat men het uren volhoudt en zich erin verliest.
Gelukkig is er een grote groep bejaarden die wel een zinvolle vervulling van de oude dag wisten te creëren, die wel interesses, hobby's en liefhebberijen wisten te vinden en die dus geen probleem voor zich zelf of hun omgeving vormen. Zij hebben het vaak heel erg druk en men ontmoet ze op allerlei terreinen van cultureel en sociaal werk, doch men herkent ze dan niet, omdat zij zich niet als 'bejaarden' gedragen. Met deze bejaarden heeft onze 'bejaardenzorg' geen bemoeienis, want zij behoeven geen zorg en zij houden zich ver van de sociëteiten en clubs, waarvan hun het peil te laag is tenzij ze zelf helpen organiseren. Eigenlijk zou het zo moeten zijn dat al onze bejaarden dusdanig zelfstandig zijn, dat zij geen zorg behoeven, dat zij zo in de samenleving opgenomen zijn, dat zij als volwaardige mensen voor zich zelf kunnen zorgen, zich zelf bezighouden en zelf verantwoordelijkheid kunnen dragen.
Dat wil zeggen: dat zij hun eigen belangen behartigen en dat zij niet als een aparte categorie opvallen, doch zich tussen de jongeren bewegen. En voor zover zij speciale bejaardenactiviteiten zouden ontwikkelen, zouden zij zelf de verantwoordelijkheid daarvoor moeten dragen en een beroep moeten kunnen doen op hulp van buitenaf, indien zij daaraan behoefte gevoelen.
Bejaardenzorg in de oude zin des woords zou aldus overbodig worden. Het zal onze taak zijn, door het herzien van onze opvoedingssystemen, door adult-education, door een goede voorbereiding op de oude dag, de mens zo te vormen, dat hij, ondanks lichamelijke achteruitgang, toch geestelijk actief blijft, zodat hij zijn laatste levensperiode ook als zinvol en inhoudsrijk blijft ervaren en dat hij opgenomen blijft in het gemeenschapsleven.
Wanneer wij dit als ideaal voor de toekomst zien, dan moeten wij ons blijven realiseren, dat vele bejaarden van tegenwoordig om de bovengenoemde redenen aan een zelfstandige vormgeving van hun oude dag, aan het zinvol vullen van hun bestaan, niet toekomen.
Voor hen zullen dus mogelijkheden tot ontspanning en goede tijdsbesteding gecreëerd moeten worden. Het lijkt mij daarbij echter van belang dat dit culturele werk voor bejaarden reeds gericht wordt op dit toekomst-ideaal. Dat wil zeggen, dat men bij het organiseren en stimuleren van het werk er zoveel mogelijk mee rekening houdt, dat de bejaarden zelf er de verantwoordelijkheid voor dragen, dat zij hun eigen initiatieven kunnen ontwikkelen en dat zij bij de organisatie betrokken worden.
Gemakkelijk zal dit niet zijn, want diegene die zijn gehele leven lang in een ondergeschikte positie verkeerd heeft, zal op latere leeftijd moeilijk tot eigen activiteit komen en zich graag overgeven aan de passieve tijdsbesteding die voor hem georganiseerd wordt.
Onze gehele vrijetijdsbesteding heeft trouwens deze tendens.
Bij het gaan naar de bioscoop, bij het kijken en luisteren naar televisie en radio, wordt aan de eigen creativiteit van de mens weinig ruimte meer gegund.

de uitvoering

Bij het opzetten van bejaardenwerk, bij het inrichten van clubs en sociëteiten, enz. zal er dus naar gestreefd moeten worden de verantwoordelijkheid ervoor zoveel mogelijk aan de bejaarden zelf over te dragen. Gestreefd zal moeten worden naar werk

vóór en dóór bejaarden. Dat wil niet zeggen, dat niet geholpen en gestimuleerd zou moeten worden, integendeel, hier is zeker een taak voor de instellingen voor bejaardenzorg weggelegd. Wij zullen evenwel naar de wegen moeten zoeken waarlangs het mogelijk zal blijken de bejaarden zelf te activeren. Het groepswerk voor bejaarden heeft ons in dat opzicht reeds enige aanwijzingen gegeven.
Dat er overal gestreefd wordt naar het activeren van bejaarden zelf is twijfelachtig. Dit moet als bezwaar aangevoerd worden tegen de activiteiten die vrouwenorganisaties op dit gebied ontwikkelen. Naast het goede werk dat er verricht wordt, krijgt men vaak de indruk dat deze vrouwenorganisaties zich op het werk voor de bejaarden werpen, zonder een goed verantwoorde taakstelling en te veel als bezigheid voor vrouwen alléén. De mannen, die op dit gebied toch zeker ook een taak hebben, komen er niet meer aan te pas, evenmin als de bejaarden zelf. Goed maatschappelijk werk is evenwel gericht op het zelfstandig maken van de mens en het zich-overbodig-maken van de helper. Evenzeer moet dit gelden ten opzichte van de bejaarde mens, ook al zal hij met het klimmen der jaren in toenemende mate op hulp zijn aangewezen.
Daarom is er iets voor te zeggen, dat het werk voor de bejaarden door de instellingen voor maatschappelijk werk gestimuleerd wordt, omdat van deze organen verwacht mag worden dat zij de juiste instelling ten opzichte van de hulpbehoevende hebben. De bejaarde vraagt erom als volwaardig mens met een eigen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid benaderd te worden, ook al is hij lichamelijk gehandicapt.
Wat de praktische mogelijkheden voor goed ontspanningswerk voor bejaarden zijn? Wij hopen in de toekomst de gelegenheid te hebben hierover in ons kaderblad nog het een en ander mede te delen.
Wij zullen in dit verband steeds gaarne experimenten en ervaringen uit de afdelingen publiceren en houden ons voor berichtgeving daarover aanbevolen.
(In dit no. vindt u reeds twee aansluitende opstellen, red.).

N. d. G.

de levende praktijk

in amsterdam

Hoe wij in Amsterdam over het culturele werk voor bejaarden denken en hoe wij het trachten te doen?
Een club voor de oudere mensen die zich op dit gebied begeeft, mag niet groter zijn dan 30 à 35 personen. Ze leren elkaar kennen en het wordt zodoende een gezellige groep. Het is wel moeilijk om aan dit getal vast te houden.
In de nieuwe woonwijk Slotermeer nl. hebben we nu 48 personen, hopelijk komen er gauw meer bij, zodat we een tweede groep kunnen vormen.
Er moet een sfeer van vertrouwelijkheid zijn op zo'n club, dit kan alleen als de groep niet te groot is.
We zien in de groep van 35 personen, dat de deelnemers zelf merken wie er mankeert. Blijft er één en paar maal weg dan gaan de clubgenoten erheen en vragen wat eraan scheelt.
Voor culturele bejaarden-middagen geeft de gemeente subsidie, we moeten daarom onze presentielijsten goed in orde hebben; dit bijhouden van de presentielijsten en het innen van de contributie doen de leden van de club zelf. Samen hebben zij overlegd hoe zij de kleine werkzaamheden die er op zo'n middag zijn, onderling kunnen verdelen. Zij zetten thee, presenteren koekjes (waar Humanitas voor zorgt) wassen gezamenlijk af en ruimen weer op. De tafels en stoelen worden weer goed gezet, de

asbakjes en prullenmanden worden geleegd, zodat het zaaltje weer netjes achter wordt gelaten.
Wanneer we een filmmiddag geven, helpen de bezoekers mee de zaal donker te maken en er is ook altijd één die weer licht maakt.
We vragen regelmatig aan de bejaarde deelnemers wat ze graag willen zien of horen, welke voordrachten ze het meest op prijs stellen en wij proberen dan zoveel mogelijk hieraan tegemoet te komen.
Onze grootste moeilijkheid is voor elke week weer goede inleiders, films en voordrachten te krijgen. Niet alleen moeten we op de samenstelling van het programma letten en hoe het wordt uitgevoerd, maar ook de prijs speelt nog een rol.
Hoewel we subsidie ontvangen moet er geld uit de afdelingskas van Humanitas bij. Zaalhuur, thee, koekjes, een filmtoestel huren, vervoer hiervan, een grammofoon, platen, enz., dit alles geeft steeds zorgen.
Ook de inleiders hebben hun speciale besognes, zij moeten voor de oudere mensen iets brengen dat hun belangstelling heeft, het mag niet te moeilijk, maar ook niet te gemakkelijk zijn, het moet goed verzorgd zijn, enz.
De lezingen, voordrachten en muziek duren meestal 1 uur à 5 kwartier en dan komt er een pauze. Na de pauze kunnen er vragen worden gesteld d.w.z. dat in de meeste gevallen de inleider begint het onderwerp in beknopte vorm weer even naar voren te brengen. Hij of zij stelt dikwijls zelf maar de eerste vraag en dan komt de discussie wel langzaam op gang.
Er zijn middagen dat je uit de levendige discussie kunt merken hoe intens men mee heeft geleefd.
Onderwerpen die in Amsterdam behandeld zijn, waren dit jaar o.m.: opera, operette, schilders over hun werk, Rembrandt, beeldhouwers over hun werk, Rodin, expressiewerk, poppenkast.
Er wordt voorgelezen, vooral uit de boeken van Theo Thijssen, er worden boeken behandeld door de bibliotheek op zeer goed niveau; er wordt gesproken over het werk van Humanitas (gerepatrieerdenzorg, gezinsverzorging) over de schoonheid van Amsterdam, daarna een boottocht door Amsterdam.
Andere onderwerpen zijn: veilig verkeer, gemeentelijk vervoerbedrijf, vogelfilms, het leven van de bijen, de spoetnik, humanisme.
Een forummiddag. Die was bijzonder leuk, typische vragen kwamen naar voren, o.a.: waarom we geen kaartmiddag gaven en waarom we geen goedkope kaartjes voor de bioscoop beschikbaar stellen.
Voorzichtig aan willen we de clubs wel uitbreiden over de stad, maar de subsidies zijn niet geheel toereikend, er moet nog veel geld bij. Het is jammer, dat in de stad Amsterdam te veel bejaardenclubs zijn die zich alleen bezighouden met verstrooiing zonder meer. De bejaarden worden soms van de ene club naar de andere getrokken. Zij worden in auto's gezet, in boten gestouwd, naar bioscopen gelokt en worden op deze wijze beziggehouden, zonder dat zij zelf enig besef hebben dat ze geleefd worden.
We stellen ons daarom voor in de komende winter 2 of 3 personen per groep mede te laten beslissen, welke voordrachten, lezingen, films, enz. er gegeven zullen worden.
We willen de deelnemers zoveel mogelijk zeggenschap geven in hetgeen er gedaan zal worden in de bijeenkomsten, want alleen dan zullen zij de groep als een **eigen** club ervaren.

S. TIMMERMANS-BOON

(De afdeling Amsterdam heeft ook nog bejaardenclubs die zich tot enige ontspanningsavonden in het winterseizoen en een autotocht in de zomer bepalen. Mevr. Timmermans-Boon beschrijft hier evenwel die nieuwe, door de gemeente gesubsidieerde clubs, waarbij de cultureel gerichte ontspanning hoofdzaak is. Red.).

de ervaring van enige jaren praktijk

in rotterdam

In de jaren ergens tussen de twee wereldoorlogen heb ik voor het eerst de uitspraak gehoord, dat het leven bij veertig begint. Waarom het leven bij veertig moet beginnen is mij nooit helemaal duidelijk geworden, maar dat komt misschien omdat ik toen nog geen veertig was en nu de veertig gepasseerd ben. Toen was ik niet bereid om die uitspraak te aanvaarden, omdat ik meende midden in het leven te staan. Nu ben ik niet bereid om die uitspraak te aanvaarden, omdat er zo veel langs je heen gaat waarvoor je (nog) geen tijd hebt om er de aandacht aan te besteden die dat vele verdient. Ik ben geneigd te stellen, dat het leven bij zestig begint — heel pril — en voor **die** uitspraak pleiten stellig een aantal belangrijke argumenten.
De samenleving gaat zich — of je wilt of niet — echt meer bezorgd om je maken. Steeds duidelijker krijg je het advies het wat kalmer aan te doen, van je rust te genieten —; je prestaties worden veel meer gewaardeerd — het is nog zo'n flinke man of flinke vrouw – en allerlei zaken en taken die je niet verrichten wilt, kun je zo plezierig afwimpelen met de mededeling, dat je daar nu te oud voor bent geworden. En je begint zoveel plezier in je werk te krijgen, dat je er feitelijk niet mee ophouden wilt. Dat was vroeger anders. Toen verlangde je ernaar om miljonair te zijn en heerlijk niets te doen; nu is geld wel erg gemakkelijk, maar je moet toch iets om handen hebben.
Het leven begint bij zestig, zo gezien en gezeid. Maar dat is natuurlijk niet helemaal waar. Want zo om en nabij de zestig begin je ook te merken, dat in de loop der jaren heel wat verwanten, vrienden en kennissen van het 'levenstoneel' zijn verdwenen door verschillende oorzaken. Dan bemerk je ook, dat de kinderen veel meer bereid zijn om wat te vertellen, dan om naar je te luisteren voor zover zij dan tijd hebben en niet te druk bezig zijn met eigen besognes en eigen kinderen. Hoe meer je boven de zestig komt, des te meer bemerk je, dat het aantal mensen waarmee je kunt praten over dingen van weleer en dat niet zó bezorgd over je is, steeds kleiner wordt. En dat is niet zo heel erg plezierig.
Dit proces van vereenzaming bij het klimmen der jaren, dit wegvallen van oude en vertrouwde relaties is een schaduwzijde van het boven-de-zestig zijn: een schaduwzijde, welke zo donker kan worden, dat het maatschappelijk werk een uiterst belangrijke taak gaat vinden.
Van bijzonder grote betekenis voor ieder mens zijn de ontmoetingen met de medemens, de gesprekken en de relaties. Het eigenlijke mens-zijn ligt immers niet in de mens besloten, maar open in de tussenmenselijke betrekkingen, waarmede ik niet wil zeggen dat de bestaansgrond kan worden gevonden in deze relaties.
Wanneer wij nu – naar onze mening – terecht stellen, dat die menselijke betrekkingen zo uiterst belangrijk zijn, dan geldt dit uiteraard ook voor de oudere mens. Vereenzaming betekent niet anders, dan dat de ontmoetingsmogelijkheden verminderen en geen nieuwe mogelijkheden aanwezig zijn. Het proces van vereenzaming kan derhalve worden tegengegaan door het openen van ontmoetingsmogelijkheden. Wij zijn van mening, dat de sociëteiten voor oudere mensen — kortheidshalve verder 'bejaarden-sociëteiten' genoemd niettegenstaande het bezwaar van de landelijk voorzitter van de sectie bejaardenzorg tegen het gebruik van het woord 'bejaarden' — een bij uitstek geschikt middel daartoe zijn. Wat er op de bejaardensociëteiten uiterlijk gebeurt, of er nu wordt gekaart, gezongen, gekletst, doet er in principe niet zo veel toe. Van veel grotere betekenis is de 'sfeer' in de sociëteiten, het 'klimaat'. Het streven

naar modelinrichtingen voor handenarbeid is daarom onjuist, omdat het doel van de sociëteit gemakkelijk wordt voorbijgeschoten.
In Rotterdam heeft Humanitas 16 sociëteiten, welke vorig jaar te zamen bijna 22.500 bezoeken telden. In deze sociëteiten wordt veel gekaart en veel gepraat. Enkele sociëteiten hebben een eigen bibliotheekje dat met hulp van boekengiften geleidelijk wordt uitgebreid. Er zijn sociëteiten, waarin door een van de leidsters goede boeken worden voorgelezen en alle sociëteiten maken in de zomermaanden uitstapjes met de bezoekers en bezoeksters van de sociëteiten, die voor deze uitstapjes sparen. Er worden ook bezoeken aan musea en tentoonstellingen gebracht en de meeste sociëteiten houden elk jaar een bazar om de kosten van allerlei activiteiten mee te helpen bestrijden. Er wordt dus wel het een en ander gedaan. Van grote waarde is de persoonlijke vriendschapsband die tussen de leden van de sociëteiten groeit. Wij hebben reeds betoogd, dat wij daaraan het bestaansrecht van de sociëteiten ontlenen. Deze band wordt 'zichtbaar', wanneer een bejaarde enkele malen wegblijft of wanneer een bejaarde ziek wordt. Dan ontbreekt een bezoek aan de weggeblevene of de zieke niet. Die band blijkt ook bij jubilea — een zo en zo veel jarig huwelijksfeest bij voorbeeld — die te midden van de sociëteitsleden worden gevierd, ook al is er binnen de familiekring reeds feest geweest. Eén ding is echter heel zeker, dat elke sociëteit vrij spoedig een eigen 'standing' heeft.
Nu kan men de vraag stellen of er in de sociëteiten niet welbewust meer moet worden gedaan in de richting van sociaal-cultureel werk. Wij zijn geneigd op deze vraag een ontwijkend antwoord te geven. Er kan namelijk eerst wat worden gedaan wanneer er bepaalde verlangens bij alle bejaarden in die richting leven. Het mag stellig niet zo zijn, dat door het gaan in die richting van dit werk een aantal oudere mensen wegblijven, omdat zij niet mee kunnen, het moeilijk gaan vinden of er heel eenvoudig geen of nog geen belangstelling voor hebben. Hier kan men natuurlijk over gaan treuren, maar men dient nimmer te vergeten dat er onder de bezoekers van de sociëteiten een categorie mensen is, die na een amper bezoek aan de lagere school moesten gaan werken van vroeg tot laat, die twee wereldoorlogen hebben meegemaakt en een zeer bittere crisisperiode hebben doorleefd. Veel gelegenheid om belangstelling en oog te krijgen voor de rijke culturele bezittingen van onze westerse wereld, hebben deze mensen niet gehad en in het verleden heeft men zich daarover ook niet ernstig bekommerd. Wat wij kunnen doen is heel voorzichtig en heel langzaam deze belangstelling opwekken. Wij in Rotterdam menen nu, dat de sociëteiten moeten blijven zoals zij zijn. Deze sociëteiten hebben een bepaalde onmisbare en uiterst belangrijke functie: het scheppen van een ontmoetingsplaats voor de oudere mensen. Daarnaast ligt ons voornemen om te komen tot de vorming van bejaardenclubs of met een buiging in de richting van mr. H. Boasson: clubs voor oudere mensen, waar het kaarten taboe is en waar het sociaal-culturele werk de voornaamste plaats krijgt. De aanwinst van ons pand aan de Heemraadssingel 170 in Rotterdam geeft ons gelegenheid bij wijze van proef met een paar van deze clubs te beginnen. Wanneer deze proef slaagt, zullen er beslist veel meer clubs komen. En wij beloven u zo van tijd tot tijd in dit orgaan te vertellen, wat onze ervaringen met deze clubs zijn. Met de eerste club hopen wij in september te kunnen starten.

L. D.

GEZINSVERZORGING EN BEJAARDENZORG

verslag van de besturenconferentie van de gezinsverzorging op 22 maart 1958

In verband met het feit, dat de nieuwe subsidieregeling voor gezinsverzorging en gezinshulp 1958 mogelijkheden heeft geschapen voor het verlenen van z.g. 'permanente hulp' aan o.a. de groep bejaarden, waren op de Besturenconferentie Gezinsverzorging, welke op 22 maart jl. in Utrecht werd gehouden, ook vertegenwoordigers van plaatselijke secties bejaardenzorg van onze vereniging uitgenodigd.
Het was verheugend uit de goede opkomst te mogen constateren, dat de belangstelling voor het onderwerp vanuit beide sectoren van het maatschappelijk werk groot was.

de nieuwe subsidieregeling

Na een kort openingswoord door de voorzitter van de Landelijke Sectie Gezinsverzorging, de heer C. M. Swiebel, waarin hij alle deelnemers van harte welkom heette, gaf mejuffrouw J. C. M. van Keulen een overzicht van de veranderingen, die de nieuwe subsidieregeling ten opzichte van de regeling 1955 te zien geeft. Naast een aantal wijzigingen bevat de regeling 1958 een nieuw element, nl. de permanente hulpverlening aan chronisch zieken en bejaarden. Vandaar dat gesproken moet worden van een **nieuwe** subsidieregeling.
Spreekster gaf eerst een overzicht van de punten van verschil tussen oude en nieuwe regeling en nam daarna in het bijzonder de hulpverlening aan de bejaarde mens onder de loep.

punten van verschil

a. Uitbreiding met de hulpverlening aan bejaarden en chronisch zieken.
Bij de regeling 1955 mocht de indicatie voor de hulpverlening niet zijn oorsprong vinden in het bejaard zijn, thans is hierin verandering gekomen.
b. Ten aanzien van de leiding werden de voorwaarden verbonden aan het verlenen van subsidie in salariskosten van leidsters, die niet in het bezit zijn van het diploma van een dagschool voor Maatschappelijk Werk, gelijkgesteld aan de regeling die ten aanzien hiervan geldt voor het Algemeen Maatschappelijk Werk.
c. Verhoging van de subsidiepercentages met 5 % onder voorwaarde dat de gemeenten in hun subsidieverlening hierbij aansluiten. Dit betekent voor de instellingen dus een subsidieverhoging van 10 %.
d. De verhoging der salarissen. Lag het maximum bij de regeling 1955 voor gezinsverzorgsters op *f* 2960,—, thans bedraagt dit *f* 3300.—.
e. Invoering minimumsalaris voor een gezinsverzorgster. Dit is een nieuw element,

dat noodzakelijk werd na de vaststelling van de salarissen der kraamverzorgsters door de Rijksbemiddelaars.

f. Indien aan een leidster een salaris wordt uitbetaald, dat is vastgesteld overeenkomstig de tijd, die zij voor haar leidinggevende taak nodig heeft, is het nu mogelijk daarvoor de volle 30 % subsidie te verkrijgen (mits het salaris beneden het toegestane maximum blijft). De z.g. dubbele aftrek is vervallen.

g. Leiding moet gegeven worden door een vrouwelijke kracht; de man in de leiding van de gezinsverzorging wordt niet meer geaccepteerd.

h. Tijdens het praktijkjaar wordt nu 5½ dag voor nascholing gesubsidieerd, voor gediplomeerde krachten 3 dagen voor bijscholing.

hulpverlening aan de bejaarde mens

Sprekende over dit onderwerp vestigde mejuffrouw Van Keulen er de aandacht op, dat het er ten aanzien van de bejaarde om gaat zo lang dit maar kan zijn zelfbeschikkingsmogelijkheid te handhaven. Het betreft hier niet slechts een enkeling, maar ongeveer 78 % van het aantal mensen dat 65 jaar en ouder is.

Volgens spreekster zijn hierbij de volgende factoren van belang:

1. **De gezondheidstoestand van de bejaarde.** Indien hij zich zelf in het geheel niet meer kan redden en permanente verpleging noodzakelijk is, wordt zelfstandige huisvesting wel zeer moeilijk.
2. **Financiële mogelijkheden.** De invoering van de AOW heeft voor de bejaarden een inkomenbasis geschapen.
   Wat betreft de financiële hulp via de gemeente komt de kwestie van het verhaalsrecht aan de orde. De beperking hiervan heeft thans de volle aandacht.
3. **Aangepaste huisvesting.** Hierover is reeds veel geschreven. Men denkt daarbij wel aan de nieuwe speciaal ten behoeve van bejaarden te bouwen woningen, maar vergeet over het algemeen aandacht te schenken aan de aanpassing van reeds bestaande woningen aan de bejaarden (verwijdering van drempels, haak aan kraan voor vullen van emmers enz.).
   Ook de voorlichting aan bejaarden over de aanpassing van hun huishouding aan eigen mogelijkheden is een belangrijk punt.
4. **De mogelijkheden voor de bejaarde zich 'geestelijk te handhaven'**, hetgeen betekent instandhouding van of bevordering van zijn sociale contacten. Hierbij kan men denken aan sociëteiten, clubs, friendly visiting.
   Spreekster vestigde in dit verband de aandacht op het artikel 'De sociale contacten tussen ouderen en jongeren' van C. Th. van Schaik, arts bij de Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst te Rotterdam, in het boekje 'Omgang met bejaarden', waarin schrijver erop wijst, dat ieder mens ernaar verlangt voor iemand of enkelen onvervangbaar te zijn.
5. **De aanwezigheid van hulpdiensten om 'hiaten op te vullen'**, in het bijzonder het hiaat, dat ontstaat, wanneer de bejaarde de huishouding niet meer geheel zelf kan doen. Het allereerst zal er behoefte ontstaan aan hulp bij het zware werk, doch langzamerhand zal meer werk als 'te zwaar' ervaren worden.
   Werksterhulp is voor bejaarden te kostbaar, burenhulp bestaat in de grote stad praktisch niet meer en vermindert sterk op het platteland.
   Door de nieuwe subsidieregeling is nu de financiële basis gelegd voor een hulpverlening, die deze behoefte van de bejaarden kan voorzien. Spreekster legde er de nadruk op, dat het nu onze taak is deze hulpverlening in het juiste kader

te plaatsen, er inhoud aan te geven. De spontane hulpverlening door kinderen, buren enz. moet overal waar mogelijk voorgaan, aldus spreekster.
Doch wanneer deze ontbreekt dan wel ontoereikend is, kan door de inschakeling van een gezinshulp (en in een bijzonder geval door een gezinsverzorgster) aan de bejaarde nu de hulp gegeven worden die hij nodig heeft.

uitbreiding aantal krachten

Hulpverlening aan bejaarden zal vanzelfsprekend een uitbreiding van het aantal gezinshelpsters met zich meebrengen. Hier liggen echter maar beperkte mogelijkheden. Er is een groot tekort aan vrouwelijke werkkrachten in de verzorgende beroepen.
Er zullen andere dan beroepskrachten moeten worden ingeschakeld, waarbij met name wordt gedacht aan gehuwde vrouwen, die hierbij als part-time kracht goede diensten kunnen bewijzen.
In sommige kringen bestaan hiertegen principiële en praktische bezwaren. Onder meer is men bang, dat het werk de gehuwde vrouw zozeer in beslag zal nemen, dat het eigen gezin er door te kort komt. Een goede voorlichting van de vrouw zelve om te kunnen beoordelen wat voor haar wel en niet mogelijk is en een beperking van het aantal uren van tewerkstelling en het aantal gevallen per 'part-time kracht' tot 1 of maximaal 2, is volgens spreekster dringend geboden.
Aan de vrouwen die zich voor het werk beschikbaar stellen, zal duidelijk gemaakt moeten worden, dat er met hen een financiële regeling getroffen wordt ten aanzien van de huishoudelijke hulp die zij verlenen, doch dat zij geen betaling krijgen voor het stukje werk 'van mens tot mens', dat daarnaast vanzelfsprekend gegeven moet worden.
Ook voor de bejaarde is het van belang, dat hij voor de hulp moet betalen en zich niet in een financieel afhankelijke positie voelt. Bovendien schept de financiële regeling rechten en plichten aan beide zijden, die aan het geheel een zakelijke basis geven.
Spreekster vestigde er nog speciaal de aandacht op, dat continuïteit bij de hulpverlening aan bejaarden een zeer belangrijke kwestie is en het ook daarom gewenst is, dat een kracht, die op zich neemt bejaarden te gaan helpen, het kan blijven volhouden. Een klemmend argument om zoveel mogelijk krachten aan te trekken ieder met een beperkte arbeidstijd.

samenvatting

Tot slot vatte spreekster haar betoog als volgt samen:

Indien de bejaarden door hun kinderen geholpen kunnen worden, moet hieraan de voorkeur gegeven worden.
Voor het verlenen van hand- en spandiensten moet de hulp van vrijwilligers ingeroepen worden.
Is regelmatige huishoudelijke hulp nodig, dan zullen de gezinsverzorgingsinstellingen hulp moeten verlenen.
Aandacht zal moeten worden geschonken aan de wijze waarop de bejaarden hun huishouding voeren.
De gezinsverzorging zal moeten worden gezien als hulpdienst van de bejaardenzorg; er zal dus een goed contact moeten zijn tussen gezinsverzorging en bejaardenzorg.
Men zal ervoor moeten waken dat men van de vrouwen, die men in het kader van de gezinsverzorging in de hulpverlening aan bejaarden inzet, geen werksters maakt, doch dat zij hun werk als een maatschappelijke taak zullen kunnen blijven zien.

vraag en antwoord

Van de gelegenheid om vragen te stellen werd een dankbaar gebruik gemaakt.
In antwoord op de gestelde vragen werd door spreekster het volgende gezegd:

- Het begrip 'chronisch ziek' dient door de leidster gehanteerd te worden volgens het geldende spraakgebruik. Het belang van de patiënt staat voorop.

- Ook voor losse krachten is 6 % sociale lasten subsidiabel.

- Door het heffen van retributies en daarmede scheppen van een zakelijke relatie wordt niet te kort gedaan aan de mogelijkheid om in de relatie ook de hulp van mens tot mens tot zijn recht te doen komen.

- Ook aan chronisch zieke huisvrouwen met kinderen kan hulp gegeven worden, welke onder de subsidieregeling valt.

- Indien gemeenten geen subsidie willen verlenen in een uitbreiding der werkzaamheden in het kader van de permanente hulpverlening in verband met de bestedingsbeperking, is het wenselijk hiervan het Departement van Maatschappelijk Werk in kennis te stellen.
De Sociale Commissie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten staat positief tegenover de nieuwe subsidieregeling.

- Indien een kracht in een kalenderjaar ten minste 'eenmaal' in één gezin gedurende 7 achtereenvolgende weken hulp heeft verleend, is al haar werk in dat kalenderjaar subsidiabel voorzover het werd verleend in het kader van de hulpverlening aan bejaarden en chronisch zieken.
Om voor subsidie in aanmerking te komen moet men dan minimaal 1 uur per week hulp verlenen.

- Voor de administratie van de losse krachten werden door de uitgeversmaatschappijen speciale (rose) formulieren gedrukt.

- Alle krachten die per week minder dan 5½ dag werken, worden ten aanzien van de subsidieregeling als losse krachten beschouwd.

Met een hartelijk dankwoord aan mejuffrouw Van Keulen sloot hierna de voorzitter de 'middagzitting'.
Na de broodmaaltijd volgde een zeer levendige gedachtenwisseling, waarbij onder meer de volgende onderwerpen besproken werden:

verhouding gezinsverzorging – bejaardenzorg binnen Humanitas

In afdelingen, waarin het werk behoorlijk op gang is gekomen, zullen vaak naast elkaar de secties gezinsverzorging en bejaardenzorg bestaan. Er zal tussen beide secties dan een goede samenwerking dienen te bestaan. De verantwoordelijkheid ten aanzien van de hulpverlening in het kader van de gezinsverzorging zal bij de sectie gezinsverzorging dienen te liggen. Over en weer zal men elkaar vaak gevallen, waarin hulp moet worden geboden, kunnen doorgeven.

financiering hulpverlening aan bejaarden

Nu de subsidieregeling in principe mogelijkheden heeft geschapen de hulpverlening aan bejaarden ter hand te nemen, zijn de financiële perikelen, die hieraan vastzitten allerminst opgelost. Rijks- en gemeentesubsidie tezamen bedragen nog maar ± 45 % à 50 % van de werkelijke kosten. De inkomsten uit retributies zullen over het algemeen slechts gering zijn en de vraag rijst, waar de rest van de benodigde financiën vandaan zal moeten komen.

Hiervoor zijn een aantal bronnen in principe aanwijsbaar:

a. Dekking van het tekort door Humanitas. Gezien de moeilijke financiële omstandigheden van de afdelingen mag hiervan niet veel verwacht worden.
b. Extra subsidie van de gemeenten.
c. Bijdragen van Sociale Zaken e.d. met het gevaar dat het verhaalsrecht wordt toegepast.
   Indien dit gebeurt, bestaat de kans dat de bejaarde hulp gaat weigeren. Het is niet te verwachten, dat het verhaalsrecht tussen ouders en kinderen binnenkort zal komen te vervallen.

Naar aanleiding van de over de materie gehouden korte inleiding van de voorzitter volgde een geanimeerde discussie, waaraan door velen werd deelgenomen.
Uit deze discussie bleek, dat de situatie in allerlei gemeenten en afdelingen zeer verschillend ligt.
Enige vertegenwoordigers maakten melding van een aanvullende subsidieverlening van de gemeente ter plaatse.
Een aantal vertegenwoordigers meende, dat er nog wel andere bronnen zijn aan te boren om de financiën bijeen te brengen. Gedacht werd aan bestaande fondsen e.d.
Niet overal zou, volgens andere sprekers, het verhaalsrecht in dit verband worden toegepast.
Algemeen was men van mening, dat indien het verhaalsrecht wordt toegepast, de situatie voor de bejaarden vaak bijzonder moeilijk wordt.
Aangezien de nieuwe subsidieregeling op 1 januari 1958 in werking is getreden en voor een groot deel nog moet worden afgewacht, hoe van gemeentewege hierop zal worden gereageerd, kon slechts een oriënterende gedachtenwisseling worden gehouden en kon geen bepaalde conclusie getrokken worden.
De voorzitter verzocht de aanwezigen hun ervaringen op dit punt vooral ter kennis van de Landelijke Sectie te brengen.

slotwoord

In zijn slotwoord wees de voorzitter erop, dat de nieuwe subsidieregeling nieuwe eisen aan de gezinsverzorging stelt, hetgeen betekent nieuwe eisen aan sectie, leiding en krachten. Onze jonge organisatie zal alles op alles moeten zetten om ten aanzien van de gezinsverzorging de nodige financiën en krachten te vinden teneinde tot een gezonde ontwikkeling van het werk te komen.
Hierna sloot de voorzitter de bijzonder geslaagde bijeenkomst met een 'wel thuis' aan alle deelnemers.

H. J. ROES

een onderzoek

In verschillende kranten en tijdschriften hebt u reeds een aankondiging en bespreking kunnen vinden van het 'Onderzoek naar de integratie van de gerepatrieerden uit Indonesië in de Nederlandse samenleving,' een zeer uitvoerig rapport, dat samengesteld is door het Instituut voor Sociaal onderzoek van het Nederlandse volk te Amsterdam, het Sociologisch Instituut van de Nederlandse Hervormde Kerk te Utrecht en het Katholiek Sociaal Kerkelijk instituut te 's-Gravenhage. Als grondslag voor het rapport hebben de antwoorden op een aantal enquêtes en interviews gediend, die onder de diverse groepen van de zo heterogene gerepatrieerdenstroom tot ongeveer eind 1955 zijn gehouden, benevens andere mondelinge en schriftelijke gegevens van gerepatrieerden zoals brochures, kranteartikelen, uitingen op vergaderingen, e.d.
Voor ieder die met het werk voor gerepatrieerden in aanraking komt, hetzij uit hoofde van zijn werkkring of vrijwillig, is het bijzonder interessant van deze wetenschappelijk opgezette studie kennis te nemen. Hoort u zelf tot de een of andere gerepatrieerdengroep, dan is het leerzaam en verruimend om naast de uit eigen ervaring bekende situaties en motieven, ook die van andere groepen te leren zien tegen de algemene achtergronden van de uittocht der Nederlanders uit Indonesië. Hebt u zelf nooit aan den lijve ondervonden wat het is, uw geboorteland te moeten verlaten en in een ander werelddeel met andere levensgewoonten en opvattingen een nieuw leven te moeten opbouwen, ook dan kan lezing van dit rapport u veel onbegrijpelijke houdingen en reacties van de sinds 10 jaar in kleinere of grotere golven binnenstromende Nederlanders uit Indonesië duidelijk maken.
In beide gevallen zal het werken voor de gerepatrieerden met het doel de inpassing in de Nederlandse samenleving met zo min mogelijk schokken te doen plaatshebben, door kennisneming van dit boek met meer begrip en dus met meer kans op het vinden van de juiste aanpak, kunnen worden verricht.
Laat u niet te veel afschrikken door de vele vaktermen, die voor de belangstellende, maar niet deskundige lezer wel eens onbegrijpelijk en verwarrend kunnen werken. Ook al zal niet iedere belangstellende alle gebruikte (vak)termen kennen en begrijpen zonder nadere verklaring (ik doel hier o.m. op een passage waarin gezegd wordt dat een houding van 'alles beter dan dit' of ''t kan niet erger dan nu' als een **rationalisatie** moet worden aangemerkt), het geheel is zo boeiend en met zo'n grote mate van objectiviteit geschreven, dat het niet moeilijk is zich ernstig in de stof te verdiepen. Er wordt dan m.i. ook beslist tekort gedaan aan het belang van deze studie door de gerepatrieerde M. Ritman, die in Elseviers Weekblad van 22 maart jl. een bespreking hiervan geeft onder de dik gedrukte en over de volle breedte van het blad geplaatste

kop EENZIJDIG EN ERGER DAN ONJUIST. Daarmee wekt schr. de indruk dat deze vernietigende woorden op het gehele rapport slaan, terwijl zijn artikel voor het grootste deel wordt gewijd aan bestrijding van de daarin opgenomen 'Karakteristiek der Nederlandse vestiging,' zoals die historisch gegroeid was tot aan de Japanse inval in 1942. Uit dit couranteartikel blijkt weer, hoe moeilijk het is voor ieder die deze tijd zelf heeft meebeleefd, zich boven de feiten te plaatsen, zoals ze van zijn zijde gezien werden. Schrijver voelt nog steeds de behoefte tot verdediging van de houding der koloniserende groep (getuige ook de eenzijdige keus van de bij het artikel geplaatste foto's) een behoefte, die men trouwens bij een groot aantal gerepatrieerden zal terugvinden.

Dit deel van het rapport moet niet uitsluitend als een stuk geschiedschrijving worden bezien, maar als een ruwe schets van de gemeenschappelijke achtergrond, waartegen het leven der diverse groepen Europeanen zich afspeelde. (Hoe veelzijdig dit begrip 'Europeaan' in de koloniale samenleving was, toont het rapport in een afzonderlijk hoofdstuk aan.) Dat deze schets niet volledig is weten de rapporteurs zelf zeer goed. Er is een bewuste keuze gedaan in verband met het doel van het onderzoek. 'Zonder bestudering van de achtergronden, die tot repatriëring aanleiding gaven, is de psychologie van de gerepatrieerde onbegrijpelijk. Omgekeerd is zijn wijze van aanpassing met zijn psychische ervaringen en zijn sociale herkomst ten nauwste verbonden.' Dit is het uitgangspunt van de studie. Na de achtergronden, die tot het besluit tot repatriëring bijdroegen, wordt de inpassing behandeld en de vele daaraan verbonden moeilijkheden bij de diverse migratie-categorieën: gezin, huisvesting en werkgelegenheid, kerkelijk en politiek leven, enz.

Het is natuurlijk ondoenlijk u een volledig overzicht van al het materiaal te geven, dat in dit lijvige rapport is verwerkt. Enkele punten wil ik naar voren halen.

Bij het werken voor gerepatrieerden is voor Nederlandse instanties en personen de grote differentiëring in de gerepatrieerdengroep dikwijls moeilijk te onderkennen en te begrijpen. Het rapport tracht deze verschillende sub-groepen af te tekenen in hun onderlinge verhoudingen. Daar wetenschappelijke studies op dit gebied vrijwel geheel ontbreken en het weinige dat beschreven is, meestal is opgetekend door personen, die in de situatie geïnvolveerd waren, blijft het echter bij de gebruikelijke indeling tussen uitgezonden en tijdelijk gevestigden van zuiver Europese herkomst en de grote groep van gemengdbloedigen, die uiteenvalt in verschillende sub-groepen, waarvan het karakter bepaald wordt door meer of minder nauwe aanraking met hogere of lagere Indonesische milieu's. Dit blijft een vrij vage omschrijving. Nuttig is de bestrijding van een aantal generalisaties en mythen bij de beoordeling van de karaktereigenschappen door de groepen onderling. B.v. wanneer de eigenschappen indolentie of onbetrouwbaarheid door Totoks aan Indo's worden toegeschreven, beschouwt het rapport dit als voortkomend uit het relatiepatroon van de 'pur sang'-groep tot de gemengdbloedigen, geconditioneerd door de situatie binnen de koloniale samenleving en niet als erkende feiten. Het blijkt ook, dat gerepatrieerde Indo-Europeanen in de Hollandse samenleving een geheel andere kijk op de Nederlanders en hun eigenschappen krijgen dan die zij hadden in de oude verhoudingen.

Zeer belangrijk is dat het rapport duidelijk stelt, dat aanpassing een tweezijdig proces is. Niet alleen de binnenkomende groep moet zich aanpassen, ook de ontvangende groep moet zich voorbereiden op opneming van tot nu toe vreemde elementen. Voor de meeste Nederlanders was de uit Indië terugkerende landgenoot vroeger voor de oorlog min of meer gepersonifieerd door de 'rijke oom uit Indië' en het was dan ook met verbazing, dat zij na de oorlog in de repatriërenden een zeer grote schakering ontdekten, zowel in huidskleur als levenswijze en sociale status. Dat deze hele groep nu krachtens hun Nederlanderschap aanspraak maakte op werk, woning, steun en

bescherming van de Nederlandse staat en maatschappij was voor velen moeilijk te begrijpen. Bezwaren van Nederlandse zijde tegen het op grote schaal repatriëren, zoals dat na de soevereiniteitsoverdracht begon door de komst van afgevloeide ambtenaren en militairen, zijn geconstateerd bij functionarissen zowel als bij individuele burgers. Gedeeltelijk waren deze bezwaren gefundeerd op utiliteitsoverwegingen (b.v. vergroting woningnood, concurrentie arbeidsmarkt, financiële lasten), gedeeltelijk op zedelijke overwegingen (de toestand in Indonesië is niet onhoudbaar, sommigen horen hier helemaal niet thuis, hadden liever Indonesisch staatsburger moeten worden, e.d.). Opvallend is dat argumenten betreffende rasverschil vrijwel ontbreken.

De rapporteurs zijn tot de conclusie gekomen, dat eind 1955 — over de laatste grote vloedgolf is vanzelfsprekend nog geen materiaal verzameld en deze staat dus geheel buiten deze beschouwingen — de integratie van vele tienduizenden nieuwe landgenoten in de Nederlandse samenleving geruisloos, al is het natuurlijk niet geheel wrijvingsloos, heeft plaatsgehad.

De instrumentele aanpassing (dagelijkse levenswijze, kleding, voeding, bewoning, e.d.) is bij de grote meerderheid zeer goed ontwikkeld. Er blijft echter nog behoefte aan aanpassing aan niet-materiële objecten. Hierover in een volgend artikel meer.

N. SLUIJTER-DAMSTÉ

---

10 en 11 mei: kleine revolutie op de Pietersberg

We zijn argeloos op reis gegaan, de 10e mei. Het programma van de conferentie hadden we tevoren ingezien, 't leek wel aardig. Als geroutineerde conferentieganger ken je zo ongeveer het menu: afrekenen en thee, handen drukken, bed opmaken, in luisterhouding gaan zitten voor openingswoord en eerste inleiding, daarna de vragen van de conferentiegangers, die altijd wel durven . . . enzovoorts.

't Is deze keer niet uitgekomen. Met enkele geroutineerden, die óók maar een latere trein hadden genomen, sloop ik de zaal binnen. 't Was al begonnen. Voordat 't goed tot ons doorgedrongen was, zaten we te kijken naar een rollenspel, draaiden onze stoelen om, mompelden onze naam voor de kringgenoten, en daar záten we elkaar aan te kijken. Wie zou beginnen? Er is altijd wel één die begint, en tot onze verbazing werd het nog een gesprek óók, al kwamen we niet klaar door de onwennigheid.

's Avonds geen inleiding, maar een originele verwerking van de door de groepen aangedragen gegevens door de psychiater dr. Doornenbal. Deze openhartige bespreking lokte een vrijmoedige discussie uit, die hier en daar tot middernacht werd voortgezet.

De volgende morgen begon met hersengymnastiek. We bogen ons over een rapport, eerst individueel, toen gezamenlijk. Er kwam ongelofelijk veel stof uit deze groepsbesprekingen. Beroepskrachten en vrijwilligers zaten in gespannen houding in de kring, iedereen was erbij betrokken. Het is dit 'erbij betrokken zijn' waardoor deze moderne opzet zozeer boeit, er wordt voortdurend geappelleerd aan eigen kennis, inzicht, en houding. Iedere bijdrage vormt een welkome aanvulling voor het verbreden en het verdiepen van het inzicht in de geboden materie.

In de middag konden de socioloog, de heer Vercruysse, en de criminoloog mr. Krantz het aangedragen materiaal verder bewerken. Het was jammer dat wegens tijdsgebrek de criminoloog niet voldoende tijd ter beschikking stond, terwijl de overige forumleden geen gelegenheid meer kregen hun gezichtspunten te toetsen.

Overigens: alle lof voor deze revolutionaire conferentie-opzet, die van de deskundigen, maar vooral van de conferentieleiders, de heren Van Veen en Hutte, de volle inzet van hun persoonlijkheid heeft geëist.

L. L. D.

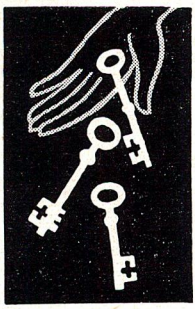

RECLASSERING IN DE PRAKTIJK

logboek van een reclasseringsambtenaar (II)

Een dag in de provincie werken geeft je het onbehaaglijke gevoel tijd te kort te komen. Naarmate je de stad verder achter je laat, dringt het landschap zich meer aan je op. Dat betekent in de Achterhoek: mooie rustige landwegen, kleine en in het algemeen welvarende dorpen, veel bos en bouwland en tussen de dorpen in: kleine buurtschappen en vele boerderijen, in groepen of min of meer geïsoleerd. In het eerste dorp begin ik bij de politie, omdat die mij gevraagd heeft 'vóór alles' bij haar te komen. Ik word uitvoerig ontvangen in de privéwoning van de groepscommandant. Als ik de eerste kop koffie leeggedronken heb, wordt me onmiddellijk een tweede aangeboden, want 'op één been kun je niet lopen.' Als ik later – weer bij koffie – met een zoon van mijn cliënt zit te praten, komt er toevallig een buurtagent vragen naar een weggelopen poes. Als hij mij ziet zitten, zegt hij: 'O, u bent zeker die meneer van de reclassering.' Volledige anonimiteit is onder deze omstandigheden moeilijk te handhaven. De dorpsgemeenschap lijkt soms een beetje op een grote familie! Iedereen kent iedereen, er zijn partijen die tijdelijk of definitief gebrouilleerd met elkaar zijn, maar men kent niettemin elkaars doen en laten en de buitenstaander blijft de vreemde eend in de bijt.

De cliënt zelf woont nogal buitenaf. De vrouw van de betrokkene is in de dorpsgemeenschap een aanvechtbare figuur en de informaties naar de ligging van de boerderij worden dan ook gegeven met een gezicht van: o, moet u bij die zijn! Commentaar blijft achterwege. Men is op het land voorzichtig met zijn woorden. Al heeft men nog zoveel aan te merken op naaste buren, morgen kan men hun hulp broodnodig hebben. Bij de woning van de cliënt wacht me een verrassing. Hij is zelf niet aanwezig, hoewel ik mijn bezoek tijdig heb aangekondigd. Zijn vrouw ontvangt me echter en laat intussen haar man van de fabriek halen. Zonder te vragen wordt er weer koffie gezet en aangeboden, een sociaal ritueel waaraan je je bijna niet kan onttrekken. Als betrokkene zelf thuiskomt, is het merkwaardig te zien hoe hij ondanks zijn status van fabrieksarbeider in eigen omgeving op deze kleine boerderij nog met een bijna feodale rust de verhoudingen hanteert. Hij had zich niet te veel gehaast om bij 'meneer' te komen, zijn zoon wordt de kamer uitgestuurd en zijn vrouw nauwelijks geduld. Na veel omslag komt hij op het delict: mishandeling van een reeds getrouwde en elders wonende zoon. Het hele feit heeft zich afgespeeld na een familietwist, waarbij de zoon zijn agressie tegen zijn stiefmoeder (zijn vader is voor de tweede maal met een veel jongere vrouw getrouwd) trachtte af te reageren, hetgeen door de vader letterlijk en figuurlijk opgevangen werd. Uit het gesprek blijkt wel – zij het niet met zoveel woorden – dat betrokkene ons als buitenstaander niet

in staat acht tot een oordeelsvorming over deze kwestie, een standpunt waarover in ieder geval te praten is. Er is een gedegen kennis nodig van de structuur van een dorpsgemeenschap om te kunnen nagaan hoe de werkelijke verhoudingen liggen, hetgeen meer tijd kost dan in het algemeen in het kader van een voorlichtingsonderzoek beschikbaar is.

De lunch gebruik ik in de auto; het zou belachelijk zijn in een of ander dorpskroegje koffie te gaan drinken na de ons reeds aangeboden hoeveelheden. Het is merkwaardig hoe de rusttijd op het platteland nog geëerbiedigd wordt. Het is volkomen stil buiten, men zou zich vooral even buiten de dorpskom in een onbewoonde wereld kunnen wanen. Na deze pauze komt er weer beweging, kinderen gaan naar school, arbeiders naar hun werk en boeren trekken het land op.

In de middag breng ik enkele korte bezoeken, d.w.z. bezoeken die ik wat kort had willen houden. Kom er niet mee aan, want ik wordt uitvoering binnengenodigd. Er is een sterke neiging nog eens op het verleden terug te komen, wat in ons werk dikwijls betekent een nog eens praten over het vroegere delict. Wanneer dit diepe indruk heeft gemaakt op het leven van betrokkene, komt altijd weer de schuldvraag naar boven. De man die met twee dochters ontucht heeft gepleegd, tracht zo te redeneren dat niet hij maar zijn dóchters de 'schuldigen' zijn. Maar gelukkig helpt zijn sterk geloof hem over de moeilijkheden heen, waarover een uitweiding. Het gesprek lijkt veel op een uitvoerige monoloog, wat buiten meer voorkomt. Men is niet gewend zijn moeilijkheden met een ander te bespreken, het 'bijzondere' contact ontbreekt dikwijls. Een andere boerenman, nog geïsoleerd wonend op een flinke welvarende boerderij, vraag ik naar zijn ervaringen met een pleegzoon, die inmiddels al jaren getrouwd is. Hij distancieert zich van elke persoonlijke beoordeling en pas uiterst langzaam en na veel heen en weer gepraat komen we iets essentieels van hem te weten.

Als ik in de schemer terugrijd, wordt het land alweer stil. Zouden de mensen buiten 'natuurlijker' leven, vraag ik me af? Veel lijkt vanzelfsprekender te gaan dan elders, veel blijft echter ook verborgen onder het oppervlak van een algemeen gedragspatroon. Daarom is elke nuance belangrijk, elke afwijking hoe gering ook als het ware een aanknopingspunt. Werken op het platteland is boeiend, maar vraagt van ons een grote aandacht en concentratie.

J. G. v. d. S.

Aan de studiereis hebben deelgenomen: *(vervolg van blz. 66)*

Dr. J. van Vucht Tijssen,	directeur Stichting Personeelsbeleid, Hengelo.
Mej. J. H. M. Wilking,	arbeidsinspectrice bij de Arbeidsinspectie, Breda.
Mej. mr. L. M. Eggels,	directrice R.-K. School voor Maatschappelijk Werk, Amsterdam.
Mej. J. A. Groeneweg,	maatschappelijk werkster Van der Heem N.V., Den Haag.
Dr. G. Hendriks,	hoofd Bureau Sociaal Onderzoek van de Afdeling Studie, Planning en Documentatie van het ministerie van Maatschappelijk Werk, Den Haag.
P. J. F. van Neer,	personeelschef N.V. ENCI, Maastricht.
Prof. dr. H. van Riessen,	hoogleraar Technische Hogeschool, Delft.
Dr. J. C. C. Rupp,	directeur 'Kerk en Wereld', Den Haag.
Mej. M. Schröder,	lerares School voor Maatschappelijk Werk, Amsterdam, en medewerkster Ned. Inst. v. Praeventieve Geneeskunde, Leiden.
A. D. W. Tilanus, arts,	directeur Stichting Gelderland v. Maatschappelijk Werk, Arnhem.
Ir. J. de Wit,	directeur J. H. de Wit & Zn. N.V., Helmond.

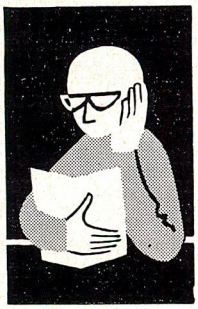

BOEKBESPREKING

Earl R. Carlson: zo ben ik geboren

Earl R. Carlson: Zo ben ik geboren . . . Uitgeverij Van Gorcum en comp. N.V. Assen, 1957. Woord vooraf van prof. R. Hornstra, vertaling C. A. Elink Schuurman. Prijs *f* 5,90. Oorspronkelijke titel 'Born that way'.

Er zijn, volgens de schatting die professor Hornstra in zijn inleiding vermeldt, ongeveer 5000 kinderen met cerebrale paresen in Nederland. Moet dit feit de sociale werksters interesseren?
Wanneer u bij een volgend huisbezoek een kopje koffie drinkt, verricht u een gecompliceerde handeling: u buigt de romp voorover om het kopje te pakken, houdt het zorgvuldig in evenwicht, brengt het door het buigen van uw arm naar de mond. U drukt door uw houding en gelaatsuitdrukking waardering voor uw gastvrouw uit en u heeft als kind reeds geleerd netjes te drinken. Al deze bewegingen worden nauwkeurig gecontroleerd door uw hersencellen en verlopen daardoor goed gericht en vloeiend.
Bij patiënten met cerebrale paresen zijn een aantal hersencellen vernietigd. Het gevolg is dat het boven beschreven complex van bewegingen niet verloopt zoals de bedoeling is. Het kan zijn dat de arm, met een wilde beweging, het kopje heel ergens anders heen brengt dan naar de mond: de patiënt stottert met zijn spieren, zegt Carlson. Doch dit is niet het enige: er kunnen verschillende, moeilijk te beheersen, nevenbewegingen optreden, mogelijk nog versterkt door de gêne die de patiënt voelt en hierdoor krijgt de gastvrouw een geheel verwrongen beeld van de persoonlijkheid van haar gast.
Neuroloog, orthopedisch chirurg en heilgymnast kennen deze aandoening en hebben door medicijnen, operaties en oefenen getracht de patiënten in een betere lichamelijke conditie te brengen. Wanneer echter niet in de eerste plaats aandacht wordt gegeven aan de totale persoonlijkheid van de patiënt, aan opvoeding, onderwijs en aanpassing in de maatschappij, dan blijft hun werk onvolledig. Waarmee dan een antwoord is gegeven op de vraag in de eerste alinea.
Het boek van Carlson geeft de leek voldoende inzicht in de verschillende vormen waarin deze aandoening optreedt, vestigt er tevens de aandacht op dat de verschijnselen bij iedere patiënt een eigen karakter dragen. Verder zegt hij behartenswaardige dingen over de behandeling. Het kan zijn dat dit gedeelte van het boek – voor wie niet kritisch leest – iets te optimistisch gesteld is: men kan er echter wel degelijk uit lezen dat een zekere intelligentie nodig is, wil de behandeling succes hebben. Het ligt voor de hand dat, waar hersenbeschadiging is opgetreden, niet altijd het intellect

gespaard is gebleven. Maar men mag dus wel rekening houden met het feit dat een eerste indruk van deze patiënten niet voldoende is om de uiteindelijke mogelijkheden te bepalen.
Het boek van Carlson, arts, specialist voor de behandeling van patiënten met cerebrale paresen, is duidelijk geschreven, kort, bondig en betaalbaar.
Er zijn meer boeken over dit onderwerp: ik zou u zijn boek willen aanbevelen omdat Carlson ons zijn eigen jeugd beschrijft. Wij leren een zwaar gehandicapte jongen kennen uit een arm Amerikaans arbeidersgezin, een jongen die met vijf jaar nog niet kon lopen, doch die zich volkomen geaccepteerd voelde door zijn ouders. Zijn moeder wist hem duidelijk te maken dat zij vertrouwen had in zijn mogelijkheden en tevens dat zij geen tijd had zich voortdurend met hem bezig te houden. Carlson heeft een volwassenheid bereikt die hem in staat stelt zijn jeugdbelevenissen boeiend en tegelijkertijd geïntegreerd te beschrijven: wij mogen dankbaar zijn dat hij dit verslag aan de literatuur heeft willen toevoegen. PH. H. FIEDELDIJ DOP, kinderarts

---

verschenen boeken

Hoewel de meeste recensies en boekaankondigingen in ons blad direct verband houden met het maatschappelijk werk, willen wij ditmaal een uitzondering maken, wegens het indirecte verband, voor het aankondigen van de Phoenix-Pocket-Reeks. De Phoenix-Pocket-Reeks is een uitgave van de Uitgeversmaatschappij De Haan N.V. te Zeist, die met deze reeks in 1958 twaalf populair wetenschappelijke werken op de boekenmarkt brengt die *f* 2,95 per deeltje kosten. De eerste acht deeltjes zijn reeds verschenen. Het zijn:

Kurt Lange, Egypte.
'Wonderen en geheimen van een grote oude cultuur, nieuwe editie van het welbekende succesboek. Met 42 reprodukties.'

Prof. dr. Herbert Kühn, Leven en kunst in de ijstijd.
'Uitermate boeiende zwerftocht langs de beroemde grotten van Zuid-Frankrijk en Spanje, geïll. met 48 reprodukties van rots- en holentekeningen en 37 tussentekst-afbeeldingen.'

Dr. M. Bogaardt, Zó zijn onze atomen.
'Boeiende en zeer deskundige beschrijving van het grootse avontuur van de ontdekking en het gebruik der atoomenergie. Met 50 foto's en tekeningen.'

Eug. N. Marais, De wonderwereld van de termietenstaat.
'Een meeslepende beschrijving van de wonderlijke samenleving dezer merkwaardige Zuidafrikaanse insekten. Met 50 foto's en tekeningen.'

Louis Armstrong, Mijn jeugd in New Orleans.
'Een hoogst boeiend stuk jazz- en negerleven in Amerika beschreven door de beroemde jazz-koning zelf. Met 40 curieuze foto's.'

Prof. dr. W. H. C. Tenhaeff, Telepathie en helderziendheid.
'Interessant populair overzicht van deze nog weinig doorvorste vermogens in de mens door de grootste expert die wij in Nederland hebben. Met 40 unieke foto's en tekeningen.'

Prof. dr. H. D. F. Kitto, De Griekse beschaving.
'Prachtige uiteenzetting van de opkomst en verspreiding der Griekse beschaving, het fundament van onze westerse cultuur. Met circa 45 kunstzinnige reprodukties.'

R. W. D. Oxenaar, De schilderkunst van onze tijd.
'Behandelt op geheel nieuwe wijze de moderne schilderkunst vanaf de impressionisten tot heden. Zéér rijk geïllustreerd met 6 à 8 kleurenplaten en 75 zwart-wit reprodukties.'

Alléén het boek van Kurt Lange is reeds eerder in het Nederlands verschenen en van de andere pocket-boekjes die in de eerste reeks van 12 verschenen zijn of nog zullen verschijnen. zijn er zes door Nederlandse deskundigen speciaal voor de serie geschreven. De combinatie van lage prijs en een uitstekend gehalte zijn aanleiding de aandacht van onze medewerkers speciaal op deze uitgave te vestigen. Zij maakt het mogelijk iemand, zonder platgetreden paden te bewandelen, een klein geschenk te geven, dat toch voldoende 'inhoud' heeft en de boekjes stellen velen, die alleen Nederlands lezen, in staat goede, populair-wetenschappelijke en niet saaie boeken te kopen voor weinig geld. Het kan ons te pas komen dit te weten. Het uiterlijk van de boekjes is bijzonder smaakvol. Ze doen volledig mee met de laatste mode op het gebied van pocket-boeken-aankleding, maar vertonen nergens de lachwekkende sensatie of het kleuren-extremisme die bij iedere nieuwe mode, of het nu boeken of kleren betreft, schijnen te horen.

De uitgever zegt: *'Phoenix-pockets zijn géén 'highbrow' pockets. Ze zijn voor iedereen van scholier tot academicus. Het is populair-wetenschappelijke lectuur van de goede soort.'*
Wij hebben enkele boekjes uit de reeks gelezen en voor zover het deze boekjes betreft vinden wij dat de uitgever hiermee volkomen gelijk heeft. v. S.

UNIFORM-KLEDING

een

Van Maanen

fabrikaat

Bijna een halve eeuw vakmanschap .... Uw garantie

Verkoopkantoor:
1e HELMERSSTRAAT 167/169
AMSTERDAM-W.
Tel. 84089

Bent u al contribuant van het kinderbeschermingswerk van Humanitas?

U kunt lid worden door de folder, ingesloten in het septembernummer van 'Van mens tot mens', in te sturen, of rechtstreeks aan het Centraal Bureau te kennen geven, dat u een jaarlijkse bijdrage wilt storten.